
JOSEP R. GUZMAN

PRAGMAESTILÍSTICA I
TRADUCCIÓ: A PROPÒSIT DE
LA MARQUESA D'O

1. INTRODUCCIÓ

La pragmaestilística, entesa tal com és formulada per Hickey (1987, 1989) com el punt d'intersecció entre la pragmàtica i l'estilística, comença a assolir un nou interès. Aquest nou interès es reflecteix, de forma molt particular, en el treball de recull bibliogràfic que hi aporta A. Piquer (en aquest mateix volum). Tanmateix, tal com s'hi palesa en aquest darrer treball, són pocs encara els estudis que, específicament, s'endinsen en la relació entre l'anàlisi pragmaestilística i la traducció, malgrat el fet que és precisament en aquest darrer àmbit, tal com recorda Hickey, Lorés, Loya i Gil (1993: 77) on «this convergence becomes relevant».

Dins del marc de la traducció al català, la relació entre estilística i traducció ha estat recentment molt fructífera, especialment al redós del que ha estat la influència de treballs pertanyents a l'escola de la manipulació o de la teoria dels polisistemes. En l'àmbit de la traducció literària caldria subratllar una sèrie de treballs que, en major o menor mesura, es troben amerats per un enfocament del problema estilístic i el fet de jutjar l'obra tenint en compte la seua variació estilística (Alsina, 1997; Ballbé 1997; Todó 1997; Toutain 1997; Ortin 1998; Marco, en premsa, etc.). Tot i que alguns d'aquests treballs analitzen aspectes més aviat estrictament estilístics –com el de Todó (1997), que realitza una anàlisi d'estilística comparada del verb en francès i en català,

a partir d'un fragment de la traducció catalana de l'obra de Rimbaud, *Une saison en enfer*, realitzada per Josep Palau i Fabre—, n'existeixen d'altres que s'endinsen més clarament en aspectes estrictament pragmaestilístics, com ara el treball de Ballbé (1997), o el d'Alsina (1997). El primer gira al voltant de la traducció de *The Adventures of Huckleberry Finn* i el criteri de la traducció polidialectal; i el d'Alsina (1997) analitza el problema de la traducció al català i a l'espanyol d'un aspecte pragmàtic com és el del tractament de cortesia, arran de versions d'obres de Jane Austen. En aquest treball es remarca la dificultat de cercar un equilibri entre el nivell i les formes de cortesia de la llengua d'arribada i el de les de la llengua de partida.

Altres estudis, com el d'Ortín (1998), el de Toutain (1997) o el de Marco (en premsa), malden per analitzar la traducció tenint en compte alguns aspectes de la situació en què es produeix la comunicació i el canvi estilístic com a resultat de l'efecte que articula el context representat en les normes traductològiques d'un període històric concret. El treball d'Ortín (1998) analitza dues versions de l'*Ode to a Nightingale* realitzades per Maria Manent en dos períodes històrics diferents separats per trenta-cinc anys. Al seu torn, tant el treball de Toutain (1997) com el de Marco (en premsa) revisen la relació d'un període concret, el noucentista, amb el rerefons de les nocions teòriques aportades per Toury i Lambert, entre d'altres. Finalment, el treball de J. Marco tracta de respondre a una sèrie de qüestions referents a l'anàlisi de la literatura traduïda amb l'instrument que representa el concepte de norma i ho exemplifica amb la comparació de dues versions de l'obra de D. Defoe realitzades per Carner i Fontcuberta.

Finalment, els estudis de Fontcuberta i Carner (1997) i de Carner i Fontcuberta (1997) analitzen aspectes del canvi estilístic. Tanmateix, aquests estudis caldria completar-los amb d'altres, també de caràcter estilístic i pragmaestilístic, que estudien altres traductors i altres traduccions, ja que, en general, la gran majoria dels estudis esmentats se centren en l'anglès o el francès com a llengua de partida. Així doncs, l'objectiu d'aquest treball és de realitzar unes petites observacions de caràcter microanalític i pragmaestilístic pel que fa a les primeres línies de dues traduccions de l'obra *Die Marquise von O.* de Heinrich von Kleist (TF), en la mesura que ens poden permetre, d'una banda, revalidar, o no, les conclusions aportades sobre traduccions on la llengua de partida no era l'alemany i, d'altra, remarcar fins a quin punt les eleccions de cada traducció responen, més aviat, a criteris de caràcter pragmaticoestilístic.

2. DIE MARQUISE VON O: DUES SOLUCIONS PRAGMAESTILÍSTIQUES

L'obra *Die Marquise von O.*, de Heinrich von Kleist, ha estat traduïda al català en dues ocasions, una primera vegada per Ernest Martínez Ferrando (TD1) i una segona per Feliu Formosa (TD2). La primera va ser publicada per l'editorial Catalonia l'any 1921 i la segona és una traducció molt més recent, de l'any 1997. Una anàlisi minuciosa

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

de les primeres línies de totes dues traduccions presenta diferències molt significatives. Aquestes primeres línies tant del text de Kleist, el text font (TF), com el d'Ernest Martínez Ferrando (TD1) o el de Feliu Formosa (TD2), les reproduïm tot seguit:

TF *In M..., einer bedeutenden Stadt im oberen Italien, ließ die verwitwete Marquise von O..., eine Dame von vortrefflichen Ruf, und Mutter von mehreren wohlgezogenen Kindern, durch die Zeitungen bekannt machen:*

TD1 A la ciutat de M..., una de les poblacions més importants de l'alta Itàlia, la marquesa d'O..., dama vídua d'honorable conducta i mare amorosa de diverses criatures exquisidament educades, féu publicar als diaris el següent anunci:

TD2 A M..., una ciutat important de l'alta Itàlia, la marquesa vídua d'O..., una dama d'excel·lent reputació i mare d'uns quants fills perfectament educats, va fer publicar a través dels diaris el següent:

Les diferències que es palesen i que seran objecte d'anàlisi en aquest treball són les següents: l'estructura Complement preposicional + Aposició; la introducció del personatge central, la Marquesa d'O.; l'aposició que caracteritza el mateix personatge, i, finalment, certs elements de la darrera frase que subratllen els aspectes analitzats en les diferències anteriors.

2.1. Pel que fa a l'estructura Comp. Prep. + Apos., ens adonem que aquesta és

coincident en les dues traduccions, sobretot pel que s'observa en les línies següents:

TF *In M..., einer bedeutenden Stadt im oberen Italien,*

TD1 A la ciutat de M..., una de les poblacions més importants de l'alta Itàlia

TD2 A M..., una ciutat important de l'alta Itàlia,

Tanmateix, també es fan paleses dues petites diferències entre TD1 i TD2, tant en la traducció del complement preposicional, com de l'aposició. Pel que fa al complement preposicional, en TD1, trobem la introducció de la paraula *ciutat* que acompanya la lletra M i els tres punts que la segueixen, a diferència de TD2 que reproduïx més fidelment la forma de l'original. Cal dir, en primer lloc, que aquests tres punts són una constant en el text font (TF). La seua aparició pot respondre a una fórmula prou general de donar més versemblança als texts amb el recurs d'evitar la identificació exacta dels personatges. Com es palesa, aquest recurs no es limita, però, als noms i cognoms del personatges sinó també a les localitats. És precisament en aquest context, en què s'inicia *La Marquesa d'O.* L'efecte pragmàtic que es produeix amb l'afegit de TD1 és el d'aconseguir una entrada menys abrupta que no amb TD2. Altrament dit, aquesta facilitaria al lector la identificació ràpida d'M com una ciutat i, en conseqüència, també li alleugeriria la lectura. En segon lloc, i ja en l'aposició, s'observa l'aparició de la

forma «poblacions». Malgrat la proximitat de l'aposició al complement preposicional, la presència d'aquest hiperònim caldria entendre-la com un mecanisme de cohesió textual, i aleshores com un recurs per a facilitar novament la recepció del text (en contraposició a la seua supressió); a més d'una equivalència més o menys adient de la forma del TF «Stadt».

El segon aspecte que cal considerar en l'aposició és l'aparició del plural de la comparació en TD1, a diferència de l'ús del singular en TD2, com originàriament apareix al TF. Des d'una perspectiva pragmàtica, es pot assenyalar que en TD1 existeix una intensificació major que no en TD2 i, aleshores, la ciutat d'M té un relleu superior. En TD2 és simplement una ciutat important –com també al TF–, en TD1 és una de les més importants. Aquesta matisació subratlla també la importància dels fets. La solució podria entroncar amb certs *topoi* o de jerarquies entre ens, com ara l'oposició rural/urbà, i amb la idea que quant més gran és la ciutat, majors connotacions positives s'engueguen respecte a la importància de la ciutat, dels moradors i, per extensió, dels fets.

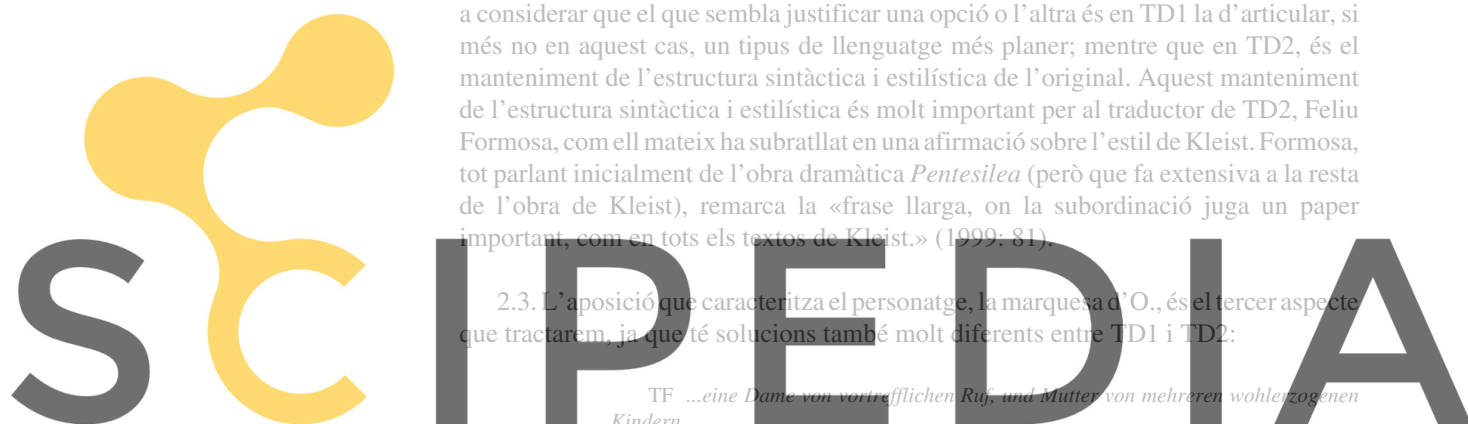
2.2. La introducció del personatge central, la Marquesa d'O., és el segon element que hem destacat anteriorment, atès que presenta una diferència sucosa entre TD1 i TD2:

TF ...die verwitwete Marquise von O...
 TD1 ...la marquesa d'O... dama vídua
 TD2 ...la marquesa vídua d'O...

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Aquesta diferència es palesa en l'aparició de l'adjectiu qualificatiu objectiu «verwitwete». L'adjectiu, sempre en posició prenuclear en alemany, podria passar en català tant a una posició prenuclear com postnuclear. En les dues versions que tenim en català apareix en posició postnuclear, però amb una significativa diferència: mentre que en TD1 no qualifica directament el nucli equivalent en alemany (sinó que ho fa al nucli de l'aposició), a TD2 sí que qualifica el mateix nucli del TF.

Cal precisar que, com el mateix narrador s'apressa a assenyalar unes línies més avall de les que nosaltres analitzarem ara, la marquesa d'O... no era marquesa, per línia directa: «Die Dame, [...], war die Tochter des Herrn von G..., Kommandanten der Zitadelle bei M...»; sinó que ho era per casament: «Sie hatte, vor ungefähr drei Jahren, ihren Gemahl, den Marquis von O [...], auf einer Reise verloren,...». Així doncs, entre l'estructura de TD2 –Nucli nominal (N) + adjectiu qualificatiu (A) + complement del nom (CN)– i l'estructura de TD1 –N+CN, N+A– podríem entendre que existeix una diferència semàntica i no exclusivament estilística. En altres paraules: amb la solució de TD2 es reflecteix el fet que la marquesa era l'esposa vídua del Marqués i no, senzillament, que fos una marquesa (sense poder determinar per quina via ha assolit el títol) que ha perdut el marit. En català, aquesta estructura no sovinteja. No obstant això, podríem relacionar-la amb possibles estructures semblants: Tractament de Cortesia +

A+ CN, com per exemple, *la senyora vídua d'Arnau* que, deixant de banda les possibles diferències entre les dues formes de tractament, mai no reflecteixen res més enllà de la condició de viduetat del subjecte. Molt probablement, una de les poques fórmules (per no dir, en aquest cas, l'única) que reflectiria el fet que la marquesa ho era per casament, seria la fórmula: *la vídua del Marqués d'O*. En aquest cas, sí que es faria palès que ella no era marquesa sinó que ho era el marit. En conseqüència, ens inclinàrem a considerar que el que sembla justificar una opció o l'altra és en TD1 la d'articular, si més no en aquest cas, un tipus de llenguatge més planer; mentre que en TD2, és el manteniment de l'estructura sintàctica i estilística de l'original. Aquest manteniment de l'estructura sintàctica i estilística és molt important per al traductor de TD2, Feliu Formosa, com ell mateix ha subratllat en una afirmació sobre l'estil de Kleist. Formosa, tot parlant inicialment de l'obra dramàtica *Pentesilea* (però que fa extensiva a la resta de l'obra de Kleist), remarca la «frase llarga, on la subordinació juga un paper important, com en tots els textos de Kleist.» (1999: 81).

2.3. L'aposiició que caracteritza el personatge, la marquesa d'O., és el tercer aspecte que tractarem, ja que té solucions també molt diferents entre TD1 i TD2:

TF ...eine Dame von vortrefflichen Ruf, und Mutter von mehreren wohlgezogenen Kindern...

TD1 ...dama vídua d'honorable conducta i mare amorosa de diverses criatures exquisidament educades...

TD2 ...una dona de fama i reputació excel·lents i mare d'uns fills perfectament educats...

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Les diferències rauen en l'ús de l'indeterminat, l'equivalència de «vortrefflichen Ruf», l'afegit d'«amorosa» i, finalment, l'equivalència de «von mehreren wohlgezogenen Kindern».

Pel que fa a l'ús de l'indeterminat o la seua absència, val a dir que l'efecte pragmàtic és el mateix. No obstant això, simplement esmentarem el fet que TD1 l'elideix, en contraposició a TD2 que segueix el TF. Respecte a l'equivalència de «vortrefflichen Ruf», cal observar la distinció en la traducció de TD1 i TD2. Mentre que en TD1 no es deixa cap escletxa a la moralitat de la Marquesa, no passa el mateix amb TD2 (i al TF). Així, en TD2 es manté l'equivalència més general de fama, reputació, etc., com l'opinió que tenen els altres, i on, en aquest cas, la Marquesa esdevé un subjecte passiu, objecte d'avaluació de la resta. Per la seua banda, en TD1 la Marquesa és el subjecte actiu, no és l'opinió dels altres, sinó que és la seua conducta la que no deixa cap dubte de la seua honorabilitat. Aquest tret de la marquesa cal relacionar-lo amb la introducció de l'adjectiu femení «amorosa» que, referint-se a la noció *mare*, podria considerar-se gairebé un epítet; ja que en aquest cas serveix per a reafirmar els valors morals del

personatge. Fins i tot, podríem afegir que la utilització en TD1 de «diverses criatures», en lloc del «uns quants fills» de TD2 (que segueix més fidelment el TF), dóna una major tendresa al personatge que, amb la perfecta o exquisida educació que dóna als seus fills, confirma una vegada més la respectabilitat de la Marquesa. Aquest interès no és gratuït, si es té en compte quin és el fet que, tot seguit, comunicarà: el seu embaràs (sense saber com) i la recerca del pare de la criatura per casar-s'hi:

TF: *daß sie, ohne ihr Wissen, in andre Umstände gekommen sei, daß der Vater zu dem Kinde, das sie gebären würde, sich melden solle; und daß sie, aus Familienrücksichten, entschlossen wäre, ihn zu heiraten.*

Tots aquests elements aconsegueixen una funció semblant a la que ha assenyalat Toutain (1997: 65-66) en parlar de la traducció de Josep Farran i Mayoral dels *Gulliver's Travels* de Jonathan Swift. És a dir, en aquest cas es tracta d'evitar la sospita que el personatge pugui rebre la menor ombra, i d'aquesta forma es deixa clara l'honestat del personatge des del primer moment.

2.4. A la darrera frase del fragment que hem seleccionat, cal subratllar unes diferències, el temps verbal, l'equivalència de «durch» i l'element anaforitzant final, que responen als esquemes explicitats anteriorment.

TF: *... ließ [...] durch die Zeitungen bekannt machen;*
TD1: *... va fer publicar a través dels diaris el següent:*

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

En primer lloc, cal assenyal·lar la distinció entre la forma simple «féu» i la perifràstica del perfet «va fer»; i també la utilització de la forma més literal de TD2: «fer públic», en contraposició a l'ús de la perifrasi d'infinitiu «fer publicar». Pel que fa a l'ús de la forma simple de TD1, s'emmarca en l'estil arcaïtzant del període, tot i que una anàlisi més exhaustiva i pregonada d'aquestes traduccions podria donar sorpreses molt interessants. En segon lloc, la diferenciació que resulta de les solucions a «durch», respon al criteri de literalitat o no literalitat que hem fet palès al llarg de tota la comparació. Finalment, totes dues hi afegeixen un mecanisme de cohesió fòrica, com és «el següent», tot i que al TD1 s'hi afegeix el terme «anunci» per facilitar encara més la lectura.

3. CONCLUSIONS

A tall de conclusió podríem assenyal·lar que l'objectiu d'aquest estudi és el de fer un tast del treball estilístic de traductors, com ara Martínez Ferrando, l'obra dels quals no ha estat suficientment transitada, tot comparant-la amb la d'altres més recents, com ara Feliu Formosa. Al mateix temps, aquesta comparació ens permet verificar les asseveracions realitzades en altres estudis esmentats anteriorment respecte a la relació entre

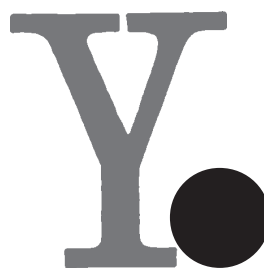
els models estilístics i la traducció. Per aconseguir el nostre objectiu, hem realitzat una microanàlisi de les primeres línies de les traduccions al català de *Die Marquise von O.*, especialment dels aspectes pragmestilístics.

Així doncs, des d'una perspectiva general, podem afirmar l'existència de dues normes inicials que prioritzen unes determinades convencions estilístiques prou diferenciades. Aquestes normes es poden resumir en les dues traduccions analitzades: en la de Martínez Ferrando es prima la recepció del text i, en conseqüència, l'acceptabilitat de la traducció i en la de Feliu Formosa es posa l'accent en la fidelitat a l'estil de l'autor de l'obra. En aquestes primeres línies hem observat com en TD1 es tendeix constantment a la introducció d'afegitons que ajuden a la comprensió del text: la introducció en l'estructura del Complement preposicional +Aposició dels substantius «ciutat» i «poblacions» o de l'element fòric «el següent anunci», de la línia final analitzada. Igualment, la introducció del personatge central, la Marquesa d'O., i l'aposició que caracteritza el mateix personatge dona lloc a solucions diferents que responen a aquestes normes inicials de facilitar la recepció o la fidelitat a l'autor. Finalment, aquesta norma d'acceptabilitat va més enllà i s'endinsa en certa manera en els aspectes del puritanisme moral (però prou més apaivagat) que assenyala Toutain, en parlar de la traducció de *Gulliver's Travels* de Farran i Mayoral. Això es palesa en l'interès del traductor d'evitar possibles malentesos respecte a les qualitats morals d'algun personatge com les que es donen en TD1 amb «honorable conducta», «amorosa», o fins i tot la utilització de «criatures» que, com déiem suara, es vinculen

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Tanmateix, donada la limitació a unes primeres línies, treballs futurs haurien de tractar de verificar les afirmacions formulades, per veure fins a quin punt es confirmen al llarg del text complet d'aquestes traduccions; i també haurien de determinar fins a quin punt les característiques estilístiques detectades en cadascuna d'aquestes obres responen a les característiques traductores del període literari en què estan immerses.

JOSEP R. GUZMAN
Universitat Jaume I

REFERÈNCIES DEL CORPUS

- KLEIST, H. von (1957) *Die Marquise von O...*, Stuttgart, Reclam.
– (1995) *La marquesa d'O...*, Barcelona, Ed. 62 (Traducció d'Ernest Martínez Ferrando).
– (1997) *La Marquesa d'O i altres narracions*, Barcelona, Destino (Traducció de Feliu Formosa).

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALSINA KEITH, V. (1997) «Les traduccions de Jane Austen al català i al castellà. La formalitat en les relacions personals», dins S. GONZÁLEZ i F. LAFARGA (eds.) *Traducció i literatura*, Vic, Eumo, pp. 185-193.
BALLBÉ, J. J. (1997) «*The Adventures of Huckleberry Finn* i les traduccions impossibles», dins S. GONZÁLEZ i F. LAFARGA (eds.) *Traducció i literatura*, Vic, Eumo, pp. 195-202.
FORMOSA, F. (1999) «La traducció teatral: del drama a l'escena», *Revista d'Igualada* 2, pp. 79-84.
HICKEY, L. (1987) *Curso de pragmaestilística*, Madrid, Coloquio.
— (1989) (ed.) *The Pragmatics of Style*, Londres, Routledge.
HICKEY, L. et alii (1993) «A Pragmasylistic Aspect of Literary Translation», *Babel* 49, 2, pp. 175-189.
MARCO BORILLO, J. (en premsa) «Funció de les traduccions i models estilístics. el cas de la traducció al català al segle XX», *Quaderns de Traducció*.
ORTÍN, M. (1998) «Sobre la historicitat de les traduccions: el canvi estilístic», dins MESEGUER, Ll. i M. VILLANUEVA (eds.), *Intertextualitat i recepció*, Castelló, Publicacions de la UJI, pp. 203-217.
TODÓ, Ll. M. (1997) «Temps i escriptura», dins S. GONZÁLEZ i F. LAFARGA (eds.) *Traducció i literatura*, Vic, Eumo, pp. 55-61.
TOUTAIN, F. (1997) «Traducció i models estilístics», dins S. GONZÁLEZ i F. LAFARGA (eds.) *Traducció i literatura*, Vic, Eumo, pp. 63-72.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark